

'n Ortografiese brug tussen Japannees en Afrikaans – die keuse van 'n romeinse transliterasiesistiem

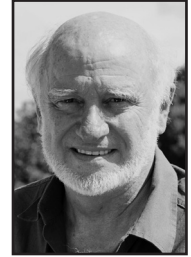
An orthographic bridge between Japanese and Afrikaans – the choice of a roman transliteration system

ERNST KOTZÉ

Nelson Mandela Metropolitaanse Universiteit

Port Elizabeth

E-pos: ernst.somerstrand@gmail.com

Ernst Kotzé

ERNST KOTZÉ is emeritus professor aan die Nelson Mandela Metropolitaanse Universiteit, Port Elizabeth, en navorsingsgenoot en dosent in forensiese linguistiek aan die Noordwes-Universiteit, Potchefstroom. Hy studeer aan die Universiteite van Kaapstad (BA & BA (Hons)) en die Witwatersrand (MA & PhD). Sy navorsingsgebiede sluit in algemene taalwetenskap en sosiolinguistiek, Afrikaanse taalkunde, leksikografie, taalbeplanning en -beleid, historiese taalkunde, vertaalkunde en forensiese linguistiek. Hy was voorheen voorsitter van die Taalkommissie van die SAAkademie vir Wetenskap en Kuns.

ERNST KOTZÉ is emeritus professor at the Nelson Mandela Metropolitan University, Port Elizabeth, and research associate, as well as lecturer in forensic linguistics, at the North West University, Potchefstroom. He studied at the Universities of Cape Town (BA & BA (Hons)) and the Witwatersrand (MA & PhD). Areas of research include general and Afrikaans linguistics, sociolinguistics, lexicography, language planning and policy, historical linguistics, translation studies and forensic linguistics. He is a previous chairperson of the Language Commission of the SA Academy for Science and Arts.

ABSTRACT

An orthographic bridge between Japanese and Afrikaans – the choice of a roman transliteration system

In this article the focus is on the linguistic, and more particularly the orthographic, aspect of a translating dictionary between Afrikaans and Japanese to be published shortly. The orthographic aspect specifically relates to the transliteration of the indigenous Japanese script in the roman alphabet and the linguistic considerations which influenced the choice of particular forms. The fact that the two languages are typologically, genealogically and geographically as far apart as is possible on this planet, brings about certain challenges to ensure optimal accessibility to the other language, and in particular to Japanese. These challenges led to decisions regarding the representation of Japanese words written in the roman alphabet – this forms the basis of the article.

Japanese utilises various systems of writing, but the most general and default form is the logographic writing system, which is based on Chinese. This fact makes it extremely difficult for

the average Western learner of Japanese to master simultaneously the orthography, the pronunciation and grammar of the language. Unlike Chinese, Japanese utilises, in addition to the logographic system (kanji), also a phonetic system of 46 basic syllabic symbols (hiragana), mainly to represent grammatical words and affixes, but also as pronunciation guidance for words written in kanji. A parallel phonetic system (also 46 symbols), to wit katakana, which is a mirror image of hiragana, is used for loan words, to express emphasis, for onomatopoeic words, terminology and some names of Japanese companies and products.

In addition to the abovementioned writing systems, Japanese is also written in the roman alphabet. Three comparable writing systems exist, namely the so-called Hepburn-system (or Hebon-shiki), Kunrei-shiki, and Nihon-shiki. In Japanese, the systems are collectively known as roomaji [rɔːmadʒi], and all Japanese already learn at primary school level to use one of the systems, in particular Kunrei-shiki. (In translating dictionaries a choice for a specific system is normally done, mostly for Hebon-shiki, or adapted versions, for reasons to be discussed shortly.) In short, romanised Japanese is used predominantly to make texts accessible to non-Japanese foreigners, while the logographic-cum-syllabic system is used by Japanese among themselves. As an introduction, an outline is given of the historical development of roomaji from the first Japanese-Portuguese dictionary in 1603 to the present-day situation.

One of the functionally most important reasons for the use of roomaji in handbooks and dictionaries for foreigners is that it enables the learner to concentrate from the outset on the grammar and pronunciation of the language – a much simpler task than first having to learn to read and write logographically. Unlike in the case of inflecting languages, the grammar of Japanese is also relatively uncomplicated. One would hence be able to regard the use of a roomaji orthography as a bridging facility, until such time as the learner of Japanese has become conversant with the indigenous writing system(s).

A further contributing factor is the fact that logographic-syllabic writing does not utilise spaces between words, so that syntactic and morphological categories in Japanese operate invisibly at the level of orthography. In Afrikaans, spacing of words is naturally of importance, because it is one of the ways to distinguish between affixes and independent grammatical words.

By way of example:

私は講演でパワーポイントの提示を使います。

Ek gebruik 'n Powerpoint-aanbieding vir my voordrag.

(I use a PowerPoint presentation for my address.)

In this sentence, all kanji symbols are black, katakana (for loanwords from Western languages) blue, and hiragana (for affixes and particles) red. If the Japanese sentence is romanised, the orthographic parsing becomes visible:

Watashi	wa	kooen	de	pawaapointo	no	teeji	o	tsukaimasu.
私	は	講演	で	パワーポイント	の	提示	を	使います。
ek	(theme)	voordrag	by	Powerpoint	se	aanbieding	(object)	gebruik (form. suffix)
I	(theme)	lecture	at	Powerpoint	's	presentation	(object)	use (form. suffix)

Although orthographical differences form the most important category, the spectrum of differences can be divided as follows:

- (a) Typological (Japanese as agglutinating language, as against the semi-inflecting, analytical nature of Afrikaans)

- (b) Grammatical (a corollary of typological differences)
- (c) Phonological (opposite complexities as regards the vocalism compared to the consonantism)
- (d) Orthographical (an alphabetic-phonological system in Afrikaans, as against a combination of an ideo- or logogrammatical and a syllabic-moraic system in the case of Japanese)

As regards typological differences, the combination with indigenous agglutinating languages is not unusual for Afrikaans – a facilitating factor being that (especially as regards the Nguni languages) a mutual orthography is used, which simplifies access to both languages considerably. In the case of Japanese, however, it is a crucial factor, as is demonstrated in the article. Grammatical differences of importance are found in particular at the level of morphology, such as the processes of word formation and derivation.

As far as phonological differences are concerned, the most important difference regarding the roman systems of writing is the fact that the length of both Japanese vowels and consonants is reflected in the spelling in terms of the number of morae. In Afrikaans, vowel length and the doubling of consonants (at least as they are reflected in the orthography) have different functions, as will be indicated below.

Regarding Japanese, the doubling of a vowel mora (or lengthening of a vowel) could be indicated in roomaji by:

- (a) doubling the vowel letter
 kankyoo (environment)
 seesan (production)
 shoyuu (possession)
- (b) adding an *i* or *u* to the relevant syllabic single vowel, as is done also in the hiragana syllabarium (also in Nihon-shiki and Kunrei-shiki)
 kankyou – かんきょ う (ka-n-ki-yo-u)
 seisan – せいさん (se-i-sa-n)

or (c) by placing a macron on the relevant vowel letter (as in Hebon-shiki), particularly *o* and *u*
 kankyō
 shoyū

As regards consonants, the roomaji character is always doubled, and the pronunciation of the consonant also lasts two counts, as in the sentence:

Ame ga futte imasu. 雨が降っています。(It is raining.)

Vowel length in Afrikaans is only semantically distinctive in the case of one vowel, namely /a/ as against /a:/, (for instance *mat* [mat] versus *maat* [ma:t]), and a long /a:/ is also written as one letter in open syllables, for example in *mate*. The doubling of consonants, on the other hand, unlike Japanese, determines the nature of the vowel in the preceding closed syllable (as in *wette* [vetə] / *wete* [vetə], *bosse* [bɔsə] / *bose* [buəsə]).

In view of these differences (as well as some grammatical considerations explicated in the article), some of the choices made at the various levels of description will now be highlighted.

Firstly, to express a double vowel mora, the doubling of vowel letters was preferred above the addition of *u* or *i*, because the combination of *o+u* and *e+i* in both cases represent diphthongs in Afrikaans, and could hence be misleading to learners attempting to interpret the pronunciation.

gier n. (～e) *ryuukoo* 流行 Jongmense volg altyd die jongste gier. *Wakai hito wa itsumo saishin no ryuukoo o ou.* 若い人はいつも最新の流行を追う (Young people always follow the latest craze.)

Naturally, when u and i introduce a new syllable, as in ou above and omou, the sequence is written as such, since the second vowel in the sequence represents the sound which occurs in the diphthong. An example from the text:

beskou v. form. (**het** ～) *omou* 思う (regard)

sug¹ n. (～te) *tameiki* ため息 (sigh)

In some dictionaries attempts are made to reflect the prosody (for instance tone accent) in the roomaji orthography to assist the learner. An investigation of such attempts led to the conclusion that the result would render the text more cumbersome and have restricted utility only.

Furthermore, the kana orthography, which does not contain such prosodic indicators, is more transparent, without the encumbrance of diacritic symbols, in reflecting individual speech sounds from a segmental perspective. For this reason it was decided not to use prosodic markers, but to supplement the orthographic representation of all Japanese lemmas, as in the case of Afrikaans, by means of a sound bite accessible via a hyperlink in the text, in which the lemma is pronounced by a mother tongue speaker.

As far as the morphology is concerned: Because Japanese verb forms which are derived by means of the verb suru (meaning do or make) from nouns, and sometimes adjectives, are mostly translated as a single word in Afrikaans, the Japanese verb in roomaji is also written as a single compound verb (by means of a hyphen).

aanbeveel v. (**het** ～) *suisen-suru* 推薦する (recommend)

If adjectival or adverbial derivations are formed in Japanese by means of the addition of the suffixes na or ni, such derivations are also written as hyphenated words, as in:

absoluut ad. (..lute) (1) *kanzen* (na/-ni) 完全な Die eksperiment was 'n absolute mislukking. *Jikken wa kanzen-ni shippai datta.* 実験は完全な失敗だった。 (The experiment was an absolute failure.)

However, when such items fulfil the function of a postposition, the word is separated from the lexical items with which it combines, similar to the use of prepositions in Afrikaans:

algemeen¹ n. (～) *ippan* 一般 Oor die ~ werk Japanners te hard. *Ippan ni Nihonjin wa hataraki suigimasu.* 一般に日本人は働き過ぎます (In general, Japanese work too hard.)

In the case of compounds, the principle is likewise applied that such items, when not linked by means of the genitive particle no, represent single words, mostly written with a hyphen, especially when word length could represent an obstacle:

akkommodasie n. (～) *shukuhaku-shisetsu* 宿泊施設. (accommodation)

A last morphological consideration is the use of honorific prefixes before nouns, which are an unusual morpheme for Afrikaans learners of Japanese, and would thus require the use of a hyphen, as in the case of o- (prefix to tanjoobi 'birthday):

geluk³tw. *omedetoo* おめでとう Baie ~ met jou verjaardag. *O-tanjoobi omedetoo gozaimasu.* お誕生日おめでとうございます。 (Congratulations on your birthday.)

The list of directives is obviously not exhaustive. By scrutinising some selected categories, an element of academic precision (and accountability) could be applied in the process of compiling a dictionary in which a common orthography is used with a view to bridge a gap and facilitate mutual access to Afrikaans and Japanese for speakers of the two languages.

KEYWORDS: Afrikaans, agglutinating, analytical, categorisation, compounding, derivation, hiragana, Japanese, kanji, katakana, language typology, lexicography, orthography, prosody, roomaji, stress accent, tone accent, translating dictionaries, transliteration

TREFWOORDE: Afrikaans, afleiding, agglutinerend, analities, hiragana, Japannees, kanji, katakana, kategorisering, klemaksent, leksikografie, ortografie, prosodie, roomaji, samestelling, taaltipologie, toonaksent, transliterasie, vertalende woordeboeke

OPSOMMING

By die saamstel van vertalende woordeboeke tussen tale wat tipologies (en genealogies) verwant is, het die leksikograaf reeds te doen met 'n meerdoelige gebruiksinstrument wat, benewens semantiese ekwivalensie en 'n verskeidenheid ander linguistiese faktore, die pragmatiese behoeftes van die waarskynlike gebruikers in ag moet neem. In die geval van twee tale wat verskillende ortografieë gebruik, word daar 'n verdere dimensie toegevoeg, deurdat toegang tot die klanke en betekenisse van die vertaalekwivalent afgeskerm word deur 'n sisteem van simbole wat eers baasgeraak moet word. Om die "vreemde" taal meer toeganklik te maak, word 'n sisteem van transliterasie van die teikentaal in die ortografie van die bekende taal dan gebruik, sodat die noodsaaklikheid om die inheemse ortografie te bemeester, voorlopig uitgestel word.

In hierdie artikel word die benutting van die Romeinse ortografie in 'n Afrikaans-Japanese woordeboek onder die loep geneem, waardeur ook pragmatiese en linguistiese aspekte 'n rol speel. As agtergrond word 'n kort oorsig gegee van die inheemse skryfwyses van Japannees, te wete kanji,¹ hiragana en katakana, asook die historiese aanloop tot die ontwikkeling van 'n Romeinse transliterasiesistelsel (roomaji), waarvan daar verskillende variante bestaan. Die Hepburn-sisteem, een van die roomaji-variante, is afgestem op, en word verkies deur, buitelandse leerders van Japannees, deurdat dit spesifiek leiding gee op die vlak van die uitspraak. Maar ook die Hepburn-sisteem word aangepas by die behoeftes van verskillende gebruikersgroepe, ten einde die interpretasie van die teks fonologies en grammatikaal vir die leser te vergemaklik. Op grond van tipologiese, grammatikale, en veral fonologiese verskille tussen Japannees en Afrikaans is daar sekere keuses gemaak ten opsigte van spelling (veral by lang vokale) en skryfwyse (bv. die gebruik van koppeltekens), wat deur 'n aantal gebruiksvoorbeelde gemotiveer word. Wat die prosodiese verskille betref, het die keuse, op grond van leesbaarheidsoorwegings, geval op die gebruik van klankgrepe van uitspraak deur 'n moedertaalspreker wat by wyse van 'n hiperskakel vir elke woord wat deur 'n lemma voorgestel word, gehoor kan word.

¹ Die terme *kanji*, *roomaji*, *hiragana*, *katakana*, *kana*, *Hebon-shiki*, *Kunrei-shiki* en *Nihon-shiki* kan slegs definiërend vertaal word en het geen woord-ekwivalente in Afrikaans nie. As leenwoorde wat in hierdie artikel kontekstueel vertaal en gebruik word, word dit dus verder ongekursiveerd geskryf.

1. INLEIDING

Oor die kenmerke van vertalende woordeboeke is daar al heelwat geskryf in die metaleksikografiese literatuur. Gouws (1996:14) wys byvoorbeeld daarop dat vertalende woordeboeke meerdoelige gebruiksinstrumente is “met ’n hoër inligtingslading as net die aanbieding van vertaalekwivalente”, en verwys na drie maatstawwe (of aspekte) waarvolgens sulke woordeboeke beoordeel word, t.w. die gebruikersaspek, die linguistiese aspek en die empiriese aspek (Kromann et al. 1991). Hoewel hierdie drie aspekte elk ’n beoordelingsraamwerk verteenwoordig om bestaande woordeboeke mee te evalueer, is dit ook ’n nuttige vertrekpunt om die makro- en mikrostruktuur van ’n vertalende woordeboek te beplan en te beskryf. Elk verteenwoordig ’n bepaalde fokus, waardeur die twee ander aspekte egter nie uit die oog verloor word nie. In hierdie artikel is die fokus op die linguistiese,² en meer spesifiek ’n ortografiese,³ aspek van ’n vertalende woordeboek tussen Afrikaans en Japannees, waarvan die publikasie voorsienbaar in die loop van die huidige jaar sal plaasvind. Die ortografiese aspek het hierby spesifiek betrekking op die transliterasie van die inheemse Japanse skrif in die Romeinse alfabet, en die linguistiese oorwegings wat die keuse van bepaalde vorme beïnvloed het.

Die feit dat die twee betrokke tale tipologies, genealogies en geografies waarskynlik so ver van mekaar verwyderd is as wat moontlik is op hierdie planeet, bring bepaalde uitdagings mee om optimale toeganklikheid vir Afrikaanse gebruikers te verseker. Dié uitdagings het gelei tot besluite oor die spelling en skryfwyse van Japanse woorde wat in die Romeinse alfabet geskryf word – dit vorm die basis van hierdie artikel.

2. GEBRUIKERSGERIGTE ASPEKTE

Hierdie woordeboek is afgestem op die behoeftes van sowel aanvangs- as intermediêre leerders van beide tale, en word in drie formate gepubliseer: ’n papierweergawe, aangevul deur ’n CD-ROM-weergawe, wat sowel die volledige teks as die uitspraak van elke trefwoord bevat, en ’n aanlyn teks-en-klankweergawe. Deel van die publikasie is ’n inleidende grammatika van beide tale, wat by die woordeboek geïntegreer is. Die woordeboek word in twee dele uitgegee: eerstens ’n Afrikaans-Japanse, mettertyd gevolg deur ’n Japannees-Afrikaanse komponent.

Wat betref die raamstruktuur, is daar drie komponente vir elke taal, naamlik die voortekste-afdeling, die sentrale teks en die bylaes. Die voorwerk bestaan uit ’n inleidende grammatika vir dié wat die eerste maal met die taal kennis maak, asook spesifieke aanwysings om inligting uit die sentrale teks te ontsluit. Die bylaes in die agtertekste-afdeling bevat paradigmas soos taal- en plekname met afleidings, asook die telwoordsisteem in Japannees.

3. DIE SKRYFWYSES VAN JAPANEES

Vir Japannees bestaan daar verskillende skryfwyses, maar die mees algemene, en verstekvorm, is die logografiese skryfsisteem, wat op Chinees gebaseer is. Hierdie feit maak dit vir die deursnee-leerder van Japannees, veral uit die Weste, uiters moeilik om gelyktydig die ortografie, die uitspraak en grammatika van die taal onder die knie te kry.⁴ Anders as Chinees, maak Japannees saam met die logografiese sisteem (kanji), ook van ’n fonetiese sisteem van 46 basiese sillabiese simbole gebruik

² Die gebruikersperspektief, en veral dié van Afrikaanstaliges, speel daarby ook ’n belangrike rol.

³ Volgens Brooks (1998:454) kan “ortografie”, benewens as verwysing na die skryfsisteem van ’n taal, so gedefinieer word: “Orthography is the linguistic study of written language”.

⁴ Dit is, hoewel op ’n ander vlak, vergelykbaar met die taak om ’n vakgebied te bestudeer deur middel van ’n onbekende taal.

(hiragana), hoofsaaklik om grammatikale woorde en woorddele weer te gee, maar ook as uitspraakleiding by woorde wat in die kanji-formaat geskryf is. 'n Parallele fonetiese sisteem (ook 46 simbole), genaamd katakana, wat 'n spieëlbeeld is van hiragana, word gebruik vir leenwoorde, as nadruksmiddel, vir onomatopeïese woorde, terminologie en sommige name van Japannese firmas en produkte.

Hierbenewens word Japannees egter ook in die Romeinse alfabet geskryf. Daar bestaan drie vergelykbare skryfsisteme, naamlik die sg. Hepburn-sisteem (of Hebon-shiki), Kunrei-shiki, en Nihon-shiki. In Japannees staan hierdie sisteme gesamentlik bekend as roomaji [rɔːmadʒi], en alle Japanners leer reeds op laerskool om een van hierdie sisteme, te wete Kunrei-shiki, te gebruik. (In vertalende woordeboeke word daar gewoonlik 'n keuse vir 'n spesifieke sisteem uitgeoefen, hoewel daar toenemend van Hebon-shiki, of aangepaste weergawes daarvan, gebruik gemaak word.) In die omgang word die gebruik van roomaji egter beperk tot die transliterasie van Japannese terme in ander tale, byvoorbeeld in tekste wat handel oor aspekte van Japannese kultuur, geskiedenis, literatuur en taalkunde. Dit word ook gebruik om Japannees te skryf op rekenaars met 'n Romeinse sleutelbord, vir straatname en -tekens, paspoorte en handelsname (veral internasionaal), en woordeboeke en handboeke vir buitelandse leerders van Japannees. Kortom, geromaniseerde Japannees word hoofsaaklik gebruik om tekste vir nie-Japanneesprekende buitelanders toeganklik te maak, terwyl die logografiese-cum-sillabiese sisteem deur Japanners onderling gebruik word.

4. HISTORIESE AGTERGROND

Die behoefte aan 'n transliterasiesisteem vir Japannees, gebaseer op die Romeinse alfabet, het reeds in die sewentiende eeu gelei tot die ontwerp van so 'n stelsel deur die Jesuïete-sendelinge, wat dit in hul eerste Japannees-Portugese woordeboek (*Nippo Jisho*) in 1603 gebruik het. Gedurende die isolasieperiode van 1603–1868 (die Tokugawa-era) is die moontlikheid van talige kontak met die Weste egter op die agtergrond geskuif, iets wat eers in die Meiji-era (1868–1912) weer na vore gekom het. In 1867, op die vooraand van die Meiji-era, het James Curtis Hepburn sy transliterasiestelsel ontwerp (vandaar Hebon-shiki), wat gebaseer is op die fonologie van Engels en Italiaans, insgelyks as deel van 'n Japannees-Engelse woordeboek. 'n Paar jaar later (1885) het 'n Japanse fisikus, Aikitsu Tanakadate, die geromaniseerde alfabet, Nihon-shiki, opgestel, om die kana te vervang, en waarskynlik ook as teenvoeter vir die Westers-geörienteerde Hebon-shiki. In dié opsig was dit 'n meer konsekwente en sistematiese weergawe van die kana-sillabarium, en dus meer aanvaarbaar vir Japanneesprekendes. As fonetiese uitspraakleiding was dit egter van minder hulp vir buitelanders, aangesien dit, anders as Hebon-shiki, nie sekere uitspraak-inkonsekwenthede ondervang het nie. Kunrei-shiki, wat in 1937 opgestel is as 'n kompromie ná 'n politieke debat oor die kwessie of die Japanse regering Hebon-shiki of Nihon-shiki moes gebruik, en sekere aanpassings van laasgenoemde bevat het, is deur sekere regeringsinstansies aanvaar en toegepas. Ná die Tweede Wêreldoorlog en die Amerikaanse besetting van Japan, was daar egter groot teenstand teen Kunrei-shiki, wat ook sekere nasionalistiese konnotasies gedra het, en is Hebon-shiki deur sekere regeringsinstansies (byvoorbeeld Buitelandse Sake, en Handel en Nywerheid) aanvaar, asook deur talle private organisasies.

Vandag is Hebon-shiki (en variante daarvan) nog steeds die mees algemeen gebruikte sisteem, ook omdat dit afgestem is op toegang deur buitelanders en foneties nader lê aan die werklike uitspraak van die kana. Kunrei-shiki, aan die ander kant, word meestal gebruik deur Japannees-moedertaliges en linguïste wat Japannees bestudeer, omdat dit die fonologies onderliggende vorme weerspieël, terwyl Hebon-shiki die spelling aanpas by die uitspraak, en, hoewel foneties nader aan die uitspraakwerklikheid, linguïsties soms dus minder akkuraat is.

5. OORWEGINGS BY DIE GEBRUIK VAN ROOMAJI

Een van die funksioneel belangrikste redes vir die gebruik van roomaji in leerboeke en woordeboeke vir buitelanders is dat dit daardeur vir die leerder heelwat makliker is om uit die staanspoor op die grammatika en uitspraak van die taal te konsentreer – iets wat 'n veel eenvoudiger taak is as om eers logografies te leer lees en skryf. Anders as in die geval van flekterende tale, is die grammatika van Japannees ook relatief ongekompliseerd. In dié opsig sou 'n mens dus die gebruik van 'n roomaji-ortografie as 'n brugfunksie kon beskou, tot tyd en wyl die leerder van Japannees mettertyd vertrouwd raak met die inheemse skryfwyse.

Nog 'n faktor wat dit verkiesliker maak om die pad na Japannees via 'n romeinse skryfwyse te volg, is die feit dat die logografies-sillabiese skryfwyse nie van spasies tussen woorde gebruik maak nie. Dit beteken dat sintaktiese en morfologiese kategorieë in Japannees hoofsaaklik onsigbaar optree op die vlak van die ortografie. In Afrikaans, wat 'n foneties gebaseerde romeinse ortografie benut, is die spasiëring van woorde uiteraard van groot belang, omdat daardeur ook, onder andere, onderskei word tussen affikse (of voor-, agter- en invoegsels) aan die een kant, en selfstandige grammatikale woorde aan die ander.

Om 'n voorbeeld te gee – sonder inagneming van die uitspraak of sintaksis, sal die teksverskil duidelik blyk uit die formaat van die onderstaande sin:

私は講演でパワーポイントの提示を使います。

Ek gebruik 'n Powerpoint-aanbieding vir my voordrag.

In hierdie sin is alle kanji-simbole swart gedruk, terwyl katakana (vir leenwoorde uit Westerse tale) blou, en hiragana (vir grammatikale uitgang en partikels) rooi is. Indien die Japanse sin nou geromaniseer, d.w.s. in roomaji geskryf word, sal die sin soos volg in woorde en partikels kan uiteenval, met 'n woordelike vertaling onderaan:

Watashi	wa	kooen	de	pawaapointo	no	teeji	o	tsukai	masu.
私	は	講演	で	パワーポイント	の	提示	を	使い	ます。
ek	(tema)	voordrag	by	Powerpoint	se	aanbieding	(objek)	gebruik	(form. uitgang)

Ten einde die romeinse skryfwyse vir Japannees te kan gebruik, is 'n fonetiese (of klankmatige) begrip van logografiese karakters uiteraard nodig. Daarby speel ook die spasiëring tussen getransliterende woorde 'n belangrike rol om die strukturering van sinne, en uiteindelik die verwerping van Japannees deur Afrikaanssprekendes, te vergemaklik. Soos reeds gesê, is toegang tot Japannees via roomaji gewoonlik die eerste stap vir sprekers van Westerse tale in die leerproses. Vir hierdie doel was sekere aanpassings nodig om die skryfwyse en spelling van woorde in roomaji ook vir Afrikaanssprekendes so toeganklik moontlik te maak. Daar is egter, soos reeds gemeld (en dit is belangrik), variante sisteme waaruit gekies kan word om Japanse teks te romaniseer. In die onderstaande bespreking word daar dan gefokus op die oorwegings wat ter sprake kom wanneer 'n gepaste romeinse skryfwyse gekies moet word.

As deel van die uiteensetting word enkele gemotiveerde voorbeelde bespreek, wat terselfdertyd belangrike kategoriseringsverskille tussen die twee tale sal uitlig.

6. VERSKILLE TUSSEN DIE TALE

Die verskille tussen Afrikaans en Japannees is uiteraard nie beperk tot die ortografie nie, hoewel dit waarskynlik die eerste en hoofstruikelblok verteenwoordig. Dié verskille kan kortliks soos volg gekategoriseer word:

- (a) Tipologiese verskille (Japannees as agglutinerende taal, teenoor die semi-flekterende, analitiese aard van Afrikaans)
- (b) Grammatikale verskille (as 'n uitvloeisel van die tipologiese verskille)
- (c) Fonologiese verskille (teenoorgestelde kompleksiteite wat betref die vokalisme teenoor die konsonantisme)
- (d) Ortografiese verskille ('n alfabeties-fonologiese sisteem in Afrikaans, teenoor 'n kombinasie van 'n ideo- of logogrammatiese en 'n sillabies-moraïese sisteem in die geval van Japannees)

6.1 Tipologiese verskille

Wat betref tipologiese verskille, is die kombinasie met agglutinerende tale in die leksikografie nie ongewoon vir Afrikaans nie – byvoorbeeld met die Nguni- en Sothotale van Suid-Afrika, waarvoor daar reeds verskeie tweetalige vertalende woordeboeke saamgestel is. Wat egter die kombinasie met sulke tale vereenvoudig, is die feit dat, veral wat die Ngunitale betref, 'n gemeenskaplike ortografie gebruik word, wat toegang tot beide tale van die tweetal grootliks vergemaklik. Een illustratiewe voorbeeld uit 'n Afrikaans-Zulu-woordeboek (Kotzé & Wela 1990:20) met Engelse vertalings behoort 'n aanduiding te gee van die ortografiese ooreenkomst in die aanbieding van lemmas en vertaalekwivalente, in hierdie geval die trefwoord, of lemma, **aandeel**:

aandeel (=dele) n. isheya (*share*) **Hy het baie aandeel in die maatskappy.**

Unamasheya amaningi enkampanini. (*He has many shares in the company.*)

Wat taaltipologiese verskille betref, behoort verskille tussen die betrokke tale, hoofsaaklik sintaktiese en morfologiese verskille, dus nie noodwendig die leksikografiese bewerking van lemmas in enige van sulke tale moeiliker te maak nie, veral as daar 'n gemeenskaplike ortografie gebruik word. In die kombinasie van Afrikaans en Japannees is die ortografiese verskille, wat aansienlik is, egter 'n baie belangrike faktor, soos aanstons duidelik sal word.

6.2 Grammatikale verskille

Woordvormingsprosesse neem normaalweg een van twee vorme aan, naamlik afleiding en samestelling. In die geval van afleiding word een of meer grammatikale morfeme by 'n stam (of leksikale morfeem) gevoeg, en in die geval van samestelling word leksikale morfeme gekombineer om dan ook nuwe woorde te vorm. Hoewel Afrikaans en Japannees tipologies verskillend is, kom hierdie prosesse natuurlik in albei tale voor en is maklik om te herken. 'n Belangrike verskilpunt is egter dat dieselfde funksies in die twee tale deur verskillende sintaktiese kategorieë, of woordsoorte, vervul kan word. In sommige gevalle weer bestaan sulke woordsoorte eenvoudig nie in die ander taal nie. Voorbeelde van laasgenoemde is (a) partikels in Japannees wat byvoorbeeld onderwerp of voorwerp van 'n werkwoord aandui (dus 'n sintaktiese funksie vervul), en (b) lidwoorde in Afrikaans, wat nie in Japannees voorkom nie. In die woordeboek moet sulke kategorieë beskryf en gedemonstreer word in die artikel waar die verwagte vertaalekwivalent van die betrokke lemma (bv. van die Afrikaanse lemma *die*, of van die Japannese lemma *ga*, verskaf word.

6.3 Fonologiese verskille

Hoewel daar belangrike fonologiese verskille tussen Afrikaans en Japannees bestaan,⁵ beperk ek my tot individuele spraakklanke of segmente, omdat eienskappe soos klem en toonhoogte (d.w.s.

⁵ Terwyl Afrikaans gebruik maak van klemaksent, is daar net sprake van toonaksent in Japannees, en word sommige vokale byvoorbeeld gedevoekaliseer in sekere fonologiese omgewings. Aan die ander kant vind 'n mens byvoorbeeld in Afrikaans ook verskynsels soos sillabefinale ontstemming van /d/ en /b/, wat in Japannees nie voorkom nie.

prosodiese kenmerke) normaalweg nie in normale Japannese teks weerspieël word nie, nóg in die logografiese en sillabeskryf, nóg in roomaji. Ook in die geval van Afrikaans word klem byvoorbeeld slegs marginaal aangedui by wyse van diakritiese tekens, soos byvoorbeeld die akuutaksent in sommige woorde. Verder het die gebruik van diakritiese tekens in Afrikaans om woordbetekenisse te onderskei, soos *ná* teenoor *na*, of *dié* teenoor *die*, geen pendant in Japannese nie. Fonologiese verskille word hier dus slegs aangedui waar dit deur die ortografie van roomaji weerspieël kan word.

6.4 Ortografiese verskille

Die belangrikste verskil in die Romeinse skryfwyse van die twee tale in hierdie woordeboek het te doen met die feit dat die lengte van Japannese vokale en konsonante in die spelling weerspieël word volgens die aantal moras (‘n mora is ongeveer gelyk aan die tyd wat dit neem om ‘n kort sillabe of konsonant uit te spreek). As ‘n vokaal of konsonant meer as een mora beslaan (of dus byvoorbeeld twee tellings beslaan), word dit so aangedui in die spelling van sowel die kana (katakana en hiragana) as die roomaji. Vir roomaji kan ‘n mens kies uit die drie genoemde sisteme van transliterasie, wat in ‘n mate oorvleuel, maar tog in belangrike opsigte verskil. Die verdubbeling van ‘n mora (of dan die verlenging van ‘n vokaal) kan byvoorbeeld aangedui word deur

- (a) die vokaalletter te verdubbel

kankyoo (omgewing)

seesan (produksie)

shoyuu (besitting)

(soos in Kenkyusha se *Japanese-English Learner's Dictionary*);

- (b) deur ‘n **i** of **u** by die betrokke sillabiese karakter of enkelvokaal te voeg, soos dit in die hiragana-sillabesisteem (ook in Nihon-shiki en Kunrei-shiki) gedoen word

kankyou – かんきょ う (ka-n-ki-yo-**u**)

seisan – せいさん (se-**i**-sa-n)

(byvoorbeeld in Sanseido se *RōmajiEnglish-Japanese Japanese-English Dictionary*);

- of (c) deur ‘n makron op die betrokke vokaal te plaas (soos in Hebon-shiki), in die besonder **o** en **u**

kankyō

shoyū

(soos in the Random House *Japanese-English English-Japanese Dictionary*.)

Wat betref die konsonante, word die roomaji-karakter deurgaans verdubbel, en duur die uitspraak van die konsonant dan ook twee tellings, soos in die sin:

Ame ga futte imasu. 雨が降っています。(Dit reën.)

In Afrikaans het die verdubbeling van vokaalletters en konsonante verskillende funksies met betrekking tot die fonologie van die taal.

Vokaallengte in Afrikaans is slegs betekenisonderskeidend in die geval van een vokaal, naamlik /a/ teenoor /a:/ (byvoorbeeld **mat** [mat] teenoor **maat** [ma:t]), en ‘n lang /a:/ word in oop sillabes in ieder geval met met een letter geskryf, soos in **mate**. Aan die ander kant dui die verdubbeling van konsonante, anders as in Japannese, die aard van die vokaal in die voorafgaande geslote sillabe aan (byvoorbeeld **wette** [vetə] / **wete** [vietə], **bosse** [bɒsə] / **bose** [buəsə]). ‘n Verdere potensiele probleem is die vergelykenderwys meer komplekse aard van die Afrikaanse vokalisme, wat geronde

voervokale en diftonge (soos /y/, /œ/, /œi/, /ø/, /ɔi/ en /əu/) insluit. Hierdie faktore het 'n belangrike rol gespeel by die keuse van 'n toepaslike vorm van roomaji uit die bestaande opsies.

Die hibridiese aard van normale geskrewe Japannees is waarskynlik die moeilikste aspek van die aanleer van Japannees deur 'n buitelandse wat slegs ondervinding het van 'n alfabeties-fonologiese sisteem van ortografie. Kennis van die implisiete uitspraak van woorde wat in kanji geskryf is, word naamlik gekombineer met 'n eksplisiete weerspieëling van die uitspraak deur die katakana- en hiragana-simbole. Daarom kan die roomaji-skrifwyse beskou word as 'n brug tussen die ortografie van Japannees aan die een kant en dié van Westerse, Indo-Europese tale, en oorwegend Engels, aan die ander. Hierdie oorweging het ook die basis gevorm van die benutting van 'n roomaji-komponent in die Afrikaans-Japanese woordeboek.

Omdat 'n mens hier te doen het met transliterasie (dus die herskryf van 'n taal in 'n ander skryfsisteem), is die roomaji-ortografie ten beste 'n benadering tot die klanke van Japannees, en kan nie beskou word as 'n konsekwente, betroubare geskrewe weergawe van die uitspraak nie.

Op die vlak van die morfologie sal die verskillende funksies van woordelemente soos *na* of *ni* in Japannees (wat kan optree as afleidingsmorfeme of agtersetsels, en partikels) bepaal of sulke elemente los van, of vas aan, 'n aangrensende morfeem in die roomajitekst geskryf word. In Japannees-Engelse woordeboeke wat saamgestel is vir Engelssprekende gebruikers, word besluite oor hoe afleidings- en fleksiemorfeme in roomaji voorgestel word, dikwels gebaseer op die woordstatus van die vertaalekwivalent in Engels. Sulke morfeme word vas geskryf, soos in *genjitsuka* vir *realist*, of *gengaku-teki* vir *pedant* (hoewel nie altyd nie, soos in die geval van baie werkwoorde wat die samestellingskomponent *suru* ('doen'/'maak') in Japannees bevat).

kyoohaku ('extortion'), maar *kyoohaku suru* ('extort')

As gevolg van die genealogiese en tipologiese ooreenkoms tussen Engels en Afrikaans kan die probleem ook van toepassing wees by die interpretasie van sulke eenhede vanuit die perspektief van Afrikaanse gebruikers van 'n tweetalige woordeboek, en uiteraard van Afrikaanssprekende leersers van Japannees. Ek verwys binnekort na enkele voorbeelde.

'n Bykomende morfologiese probleem is die feit dat die woordvormingskategorie *samestelling* van leksikale morfeme (byvoorbeeld die kombinasie van naamwoorde, werkwoorde, adjektiewe, ens.) nie baie konsekwent in Engels gehanteer word wat betref die ortografiese vorm nie.

doorknob en *oxtail*

maar

room service en *post office*

en dan

grass-roots, *sight-read*, *small-scale*.

Woorde soos

aircrew (*air-crew*, *air crew*),
playgroup (*play-group*, *play group*) en
chatroom (*chat-room*, *chat room*)⁶

kan as een woord, verskillende woorde, of met behulp van koppeltekeens geskryf word.

⁶ Vgl. <http://www.oxforddictionaries.com/words/hyphen>.

In Afrikaans, aan die ander kant, soos in Duits, word sulke samestellings by verstek as een woord geskryf, terwyl koppeltekens in sulke gevalle slegs gebruik word wanneer 'n samestelling wat as een woord geskryf word, onder andere uitspraakprobleme oplewer. Sommige voorbeelde:

ondernemingsadviseur

management consultant

Unternehmensberater

eerstejaarstudent

first-year student

Studienanfänger

langtermynbeplanning

long term planning

Langfristplanung

Die volgende voorbeelde vereis koppeltekens in Afrikaans op grond van uitspraakoorwegings:

see-eend

sea duck (scoter)

Trauerente

Daewoo-onderstel

Daewoo chassis

Daewoochassis

Waarmee ons hier te doen het, is in wese die kwessie van woordstatus in Japannees, en hoe woorde afgebaken word in die roomaji-weergawe wat gemik is op die sprekers van Afrikaans. Sulke gebruikers sou oor die algemeen ook, miskien intuïtief, verwag dat Japanese samestellings as een woord gelees (moet kan) word, met of sonder koppeltekens.

In die laaste gedeelte van hierdie artikel val die fokus op gevalle van gemotiveerde keuses om 'n bepaalde skryfwyse van Japanese woorde in roomaji te benut. Die oorwegings wat in elke geval geld, sal terselfdertyd kortliks belig word, waarby die verskille tussen die twee tale wat vooraf bespreek is, as motivering vir die betrokke keuses dien.

7. STRATEGIEË OM UITSPRAAKPROBLEME DIE HOOF TE BIED

'n Vergelyking tussen verskillende Japannees-Engelse woordeboeke het aan die lig gebring dat sowel die fonetiese en morfologiese aspekte van Japannees op uiteenlopende wyses gehanteer word, soos die voorbeelde uit die woordeboeke wat hieronder genoem word, aantoon:

Kenkyusha	Sanseido	Random House
<i>kan̄kyoo</i>	<i>kanky<u>ou</u></i>	<i>kankyō</i>
<i>seesan</i>	<i>seisan</i>	<i>seisan</i>
<i>shoyuu</i>	<i>shoyuu</i>	<i>shoyū</i>

Kenkyusha	Sanseido	Random House
<i>attoo-teki (~na, ni)</i>	<i>attouteki</i>	<i>attō-teki (na)</i>
<i>chuuka-ryoori</i>	<i>chuuka-ryouri</i>	<i>chūkaryōri</i>
<i>benkyoo (o) suru</i>	<i>benkyousuru</i>	<i>benkyō (o) suru</i>

In die Afrikaans-Japannese woordeboek is daar gekies vir die duplisering van die vokaal, omdat die kombinasie van o+u en e+i in beide gevalle diftonge in Afrikaans verteenwoordig, en voorsienbaar misleidend kon wees vir leerders wat die uitspraak probeer interpreteer.

gier n. (~e) *ryuukoo* 流行 Jongmense volg altyd die jongste gier. *Wakai hito wa itsumo saishin no ryuukoo o ou.* 若い人はいつも最新の流行を追う。

Uiteraard, wanneer *u* en *i* 'n nuwe sillabe inlei, soos in *ou* hierbo en *omou*, word dit wel so geskryf, aangesien die tweede vokaal in die reeks die klank voorstel wat in die diftong voorkom. 'n Voorbeeld uit die teks:

beskou v. form. (**het** ~) *omou* 思う Ek ~ dit as belangrik. *Watashi wa sore wa juuyooda to omou.* 私はそれは重要だと思う。

sug¹ n. (~te) *tameiki* ため息 'n ~ van verligting slaak *ando no tameiki o tsuku* 安堵のため息をつく

Die gebruik van die makron is 'n haalbare alternatief, maar dit is ook problematies in die geval van tale waarin die makron nie deel vorm van die diakritiese tekens wat tot beskikking is van die gebruiker nie, byvoorbeeld op rekenaarsleutelborde. 'n Tweede probleem is dat vokale met makrons by alfabetiese ordening of sortering in elektroniese tekste as enkele vokale gehanteer word, maar dan volg op die vokaal sonder die makro. 'n Voorbeeld hiervan:

ootoo
oto
ōtōsan
otto

Die gebruiker moet dus by hierdie konvensie aanpas wanneer sulke woorde in 'n woordeboek nageslaan word.

In sommige woordeboeke word daar wel pogings aangewend om die prosodie (byvoorbeeld toonaksent) in die roomaji-ortografie te weerspieël as hulp vir die leerder. Benewens die makron-n in die Kenkyusha-voorbeelde hierbo (om die uitspraak daarvan as 'n onafhanklike sillabe, of mora, aan te toon) in die lemma, sublemmas en teksvoorbeelde, bevat die lemma ook op- en af-hakies (wat as aanhalingstekens in die kana-kanji-skrif gebruik word) om toonbeweging, onderskeidelik laer na hoër, en hoër na laer toon aan te dui, soos in die lemma

jo'kyo'oju じょきょうじゅ (助教授) n. assistant-professor

ʼn Ander Engels-Japannese woordeboek, die *English Romanized Japanese Dictionary for practical conversation*, wat slegs gebruik maak van roomaji, probeer om toonaksent aan te dui by wyse van hoofletters. Die artikels vir *let* en *phone* sien so daar uit:

let *Let me see.* Eee. / *Let's go.* iKIMASHO o. / *Let's do that.* soOSHIYOo. / *Let's go over the lesson again.* SAa koNO KA o fuKUSHUU SHIMASHOo. / *Let me have a look at your book.* aNAta no hon o Mlseteku dasai. / *Will you please let me off there?* aSOKO DEo ROshite kudasai. / *Let the dog go.* soNO INU o haNASHite yarinasai. / *Let in fresh air.* shiNSENNA KUuki o irenasai.

phone (1) deNWA. *Phone call for you.* oDEnwa desu yo. / *Please give me a phone call.* waTASHI NI deNWA SHITE KUDASAI. / *Will you answer the phone?* CHOTto deNWA NI DEte kudasai. / *He's on the phone. He wants to talk to you.* KAre ga deNWA NI DEte imasu. aNAta ni oHANASHI SHITAI SOo desu. / *I'll call you on the phone tomorrow morning.* aSU NO Asa aNAta ni deNWA SHIMASu. / *Let me know by phone.* deNWA DE SHIRASETE KUDASAI.

Terwyl hierdie metode ʼn nuttige doel kan dien by wyse van prosodiese leiding aan aanleerders van Japannees deur aan te toon watter woorddele met ʼn hoër toonaksent uitgespreek word, het kapitalisering van letters totaal verskillende funksies en duidelik omskrewe gebruike in alfabetiese ortografieë. Dit is heel moeilik om in geïntegreerde tekste te lees, en daarby vertoon die teks as ʼn geheel ook abnormaal. Die gebruik van diakritiese simbole (Sanseido plaas akuut-aksente op vokale om styging in toon aan te dui, terwyl akuut-aksenttekens in Engels, en Afrikaans, gebruik word om klemaksent aan te dui) het ʼn soortgelyke effek op leesbaarheid. Hierdie metode (by Sanseido) is egter beperk tot lemmas, en is klaarblyklik ʼn tydelike deel van die ortografie van sulke inskrywings.

Op die keper beskou: Hoewel hierdie strategieë die aanleerder se begrip van die uitspraak van individuele lemmas kan verbeter, sal die teksformaat, indien konsekwent toegepas, ʼn ietwat besige teks tot gevolg hê en intensiewe lees verg. Omdat die seleksie beperk is tot ʼn klein persentasie van die woordeskat wat ʼn aanleerder in alledaagse gebruik sal teëkom, sal dit moeilik wees om die prosodiese patrone na ʼn wyer spektrum van die woordeskat te ekstrapoleer. ʼn Gevolgtrekking wat ʼn mens kan maak, is dat die aanbod van lemmas in so ʼn formaat bedoel is om prosodiese elemente van die IPA-alfabet (van die Internasionale Fonetiese Vereniging) met die spelling van individuele woorde te kombineer. Die doeltreffendheid van hierdie relatief komplekse formaat moet egter nog vasgestel word, veral aangesien spelling per definisie ʼn gesegmenteerde voorstelling van ʼn bepaalde woord is. Dit blyk dus dat die kana-ortografie, wat nie sulke prosodiese aanwysers bevat nie, deursigtiger is – sonder verswarende diakritiese simbole – by die weerspieëling van individuele spraakklanke vanuit ʼn segmentele perspektief. Om hierdie rede is daar besluit om nie prosodiemarkers te gebruik nie, maar om die ortografiese voorstelling van alle Japannese lemmas, soos ook dié in Afrikaans, deur ʼn klankgreep wat via ʼn hiperskakel in die teks toeganklik is, en waarin die lemma deur ʼn moedertaalspreker uitgespreek word, aan te vul. Die ouditiewe assosiasie met die ortografiese vorm word dus deur ʼn hiperskakel met die visuele vorm vasgelê. Hierdie beginsel is reeds goed gevestig in aanlyn woordeboeke en woordeboeke met ʼn CD-ROM-komponent.

8. DIE ROL VAN TAALKUNDIGE KATEGORISERING BY DIE KEUSE VAN ROOMAJI-VORME

Kategorisering as taalkundige begrip kan breedweg verwys na die verskillende vlakke van taalbeskrywing, beide mikro-en makro-. In John Taylor se boek *Categorization* word dit oor 'n breë spektrum van toepassings ondersoek. Hier beperk ek my toepassing van die begrip tot die morfologiese kategorisering van woorde in die taalpaar wat in hierdie artikel figureer. Sodoende wil ek die soeklig laat val op enkele maniere waarop afleiding en samestelling in die roomaji-ortografie weerspieël kan word, en, waar nodig, verwys na die oorwegings wat onderliggend was aan besluite in hierdie verband in die Afrikaans-Japannese woordeboek onder bespreking.

Omdat werkwoordvorme in Japannees wat met behulp van die werkwoord *suru* (wat *doen* of *maak* beteken) van naamwoorde, en soms adjektiewe afgelei is, meestal deur 'n enkele werkwoord in Afrikaans vertaal word, word die Japannese werkwoord in roomaji dan ook as 'n enkele saamgestelde werkwoord (met behulp van 'n koppelteken) geskryf.

Enkele voorbeelde:

aanbeveel v. (het ~) *suisen-suru* 推薦する

aanwys v. (~ge~) *shiji-suru* 指示する Hy is aangewys om die rol te speel.

Kare wa yakuwari o enjiru yoo ni shiji-sareta. 彼は役割を演じるように指示された。

abba v. (ge~) *onbu-suru* おんぶする Sy ~ die baba op haar rug. *Kanojo wa akachan o senaka ni onbu-shimasu.* 彼女は赤ちゃんを背中におんぶします。

Wanneer adjektiewiese of adverbiale afleidings in Japannees gevorm word deur die byvoeging van die woorddele *na* of *ni*, word sulke afleidings ook as koppeltekenwoorde geskryf, soos in hierdie voorbeelde:

absoluut ad. (..lute) (1) *kanzen (na/-ni)* 完全な Die eksperiment was 'n absolute mislukking. *Jikken wa kanzen-ni shippai datta.* 実験は完全な失敗だった。

bekwaam²ad. (bekwame) *yuunoo (na/ni)* 有能な Sy is 'n bekwame dosent. *Kanojo wa yuunoo-na kooshi desu.* 彼女は有能な講師です。

Wanneer sulke items egter die funksie vervul van 'n agtersetsel, word die woord geskei van die leksikale items waarmee dit verbind, soortgelyk aan die gebruik van voorsetsels in Afrikaans:

algemeen¹ n. (~) *ippan* 一般 Oor die ~ werk Japanners te hard. *Ippan ni Nihonjin wa hataraki-suigimasu.* 一般に日本人は働き過ぎます。

In die geval van samestellings word die beginsel insgelyks toegepas dat sulke items, wanneer dit nie met behulp van die besitspartikel *no* verbind word nie, enkele woorde verteenwoordig, wat meestal deur middel van 'n koppelteken verbind word, veral as woordlengte die uitspraak kan bemoeilik:

akkommodasie n. (~) *shukuhaku-shisetsu* 宿泊施設 Ons benodig ~ vir twee nagte. *Watashi-tachi wa ni-haku no shukuhaku-shisetsu ga hitsuyoo desu.* 私たちは二泊の宿泊施設が必要です。

beroepspeleer n. (~s) *puro-senshu* プロ選手

maar

aansluiting n. (~s) *setsuzoku* (乗物の)接続 (1) **trein-aansluiting** *densha no setsuzoku* 電車の接続 {→koppeling} (2) vlug-aansluiting *hikooki no setsuzoku* 電車の接続
aandelemark n. (~te) *kabushiki-shijoo* 株式市場

Nog 'n morfologiese oorweging is die aanduiding van beleefdheidsprefikse vooraan naamwoorde, wat 'n ongewone morfeem is vir Afrikaanse aanleerders van Japannees, en dus die gebruik van 'n koppelteken vereis, soos in die geval van *o-* (prefiks by *tanjoobi* 'verjaardag') hieronder:

geluk³ tw. *omedetoo* おめでとう Baie ~ met jou verjaardag. *O-tanjoobi omedetoo gozaimasu.*
 お誕生日おめでとうございます。

8. SLOT

In hierdie artikel is daar geraak aan net enkele gevalle waar ortografiese besluite gebaseer is op die kategorisering van morfeme, in die lig van 'n vergelyking tussen die twee betrokke tale, en die lys riglyne is geensins volledig nie. Deur die soeklig op enkele geselekteerde kategorieë te laat val, kon daar egter 'n element van akademiese presisie toegepas word in die proses om 'n woordeboek saam te stel waarin 'n gemeenskaplike ortografie gebruik word met die doel om 'n brug te slaan en wedersydse toegang tot Afrikaans en Japannees vir sprekers van hierdie twee tale te vergemaklik.

BIBLIOGRAFIE

- Brooks, Terrence A. 1988. The effect of textual aesthetics on information retrieval. In Roger Hersch et al. (1998) *Electronic publishing, artistic imaging and digital photography: 7th International Conference on Electronic Publishing*. New York: Springer.
- Gouws, R.H. 1995. Woordeboeke met Afrikaans en Duits as taalpaar: 'n metaleksikografiese situering binne die Afrikaanse vertalende leksikografie. (Dictionaries with Afrikaans and German as language pair: a metalexicographical situation within the Afrikaans bilingual lexicography.) *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde / South African Journal of Linguistics*, Suppl. 25: 3-35.
- Gouws, R.H. 1996. Bilingual Dictionaries and Communicative Equivalence for a Multilingual Society. In *Lexikos 6* (AFRILEX-reeks/series 6): 14-31.
- Hausmann, F.K. et al. (eds). 1989–1991. *Wörterbücher: Dictionaries. Dictionnaires. An International Encyclopedia of Lexicography*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Hepburn, J.C. 1867. *A Japanese and English Dictionary*. Shanghai: American Presbyterian Mission Press.
- Kotzé, E.F & P.V. Wela. 1990. *Afrikaans-Zoeloe-woordeboek – met Engelse vertalings*. Kaapstad: Tafelberg-Uitgewers.
- Kromann, H.P. et al. 1991. Principles of bilingual lexicography. In Hausmann, FK et al. (eds). 1989–1991: 27-11-1991.
- Nakao, Seigo. 1997. *Random House Japanese-English English-Japanese Dictionary*. New York: Random House.
- Rōmaji English-Japanese Japanese-English Dictionary* (samestellers onbekend). 1999. Tokyo: Sanseido.
- Nippo Jisho* 日葡辞書 – Vocabulario da Lingoa de Iapam. 1603. Nagasaki: イエズス会の使命.
- Sakurai, Takashi & Ernst F. Kotzé. 1997. 'n Kontrastiewe beskouing van tweetalige woordeboeke in Suid-Afrika en Japan. In *Lexikos 7* (AFRILEX-reeks/series 7): 165-178.
- Soga, Matsuo & Noriko Matsumoto. 1978. *Foundations of Japanese Language*. Tokyo: Taishukan.
- Takebayashi, Shigeru. 1992. *Japanese-English Learner's Dictionary*. Tokyo: Kenkyusha.
- Taylor, John R. 1991. *Linguistic Categorization – Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford: Clarendon Press.
- Yabuki, K. & S. Kurosawa. 1987. *English Romanized Japanese Dictionary for Practical Conversation (Eng to Japanese)*. Tokyo: Japan Travel Bureau.